

УДК 378.091.2:340(477)«20/21»

ДУДКО Ярослава Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри педагогіки і педагогічної майстерності,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: jaroslava.zav@gmail.com

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ВИХОВНОЮ РОБОТОЮ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

Досліджено генезис нормативно-правового забезпечення процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) та встановлено, що вищезазначений процес, починаючи з другої половини ХХ століття до нашого часу, поступово з централізованого, командно-адміністративного, авторитарного, заполітизованого набув рис демократичного, гуманістичного, автономного, децентралізованого, студентоорієнтованого процесу.

Ключові слова: виховання; виховна робота; вищий педагогічний навчальний заклад; генезис; процес; студент; управління.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства виховання студентської молоді та формування нових засад управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах є актуальною проблемою, що вимагає негайного вирішення. Управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України повинно здійснюватися відповідно до законодавчих та нормативно-правових документів. Так як «Завданням законодавства України про освіту є регулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України» [1]. Слід підкреслити, що дослідження генезису механізмів правового регулювання вищезазначеного процесу, починаючи з другої половини ХХ століття до нашого часу, дозволить визначити пріоритетні орієнтири організації процесу виховання студентської молоді у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці у своїх наукових доробках досліджували окремі аспекти вищезазначеної проблеми (Ю. Азаров [2], В. Андрущенко [3], О. Бабічев [4], А. Калініченко [5], Т. Кірик [6], А. Похресник [7], А. Ржевська [8] та ін.), але в історико-педагогічній науці немає цілісного й системного дослідження питання генезису нормативно-правової бази організації процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України у другій половині ХХ та на початку ХХІ століття.

Мета статті – дослідити генезис нормативно-правового забезпечення процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз науково-педагогічної літератури, нормативно-правових документів та архівних матеріалів дав можливість визначити такі етапи розвитку процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України у другій половині ХХ та на початку ХХІ століття: I етап (1958–1990 рр.) – етап становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України; II етап (1991–2013 рр.) – етап реформування процесу управління вихованням майбутніх учителів у вищих навчальних закладах України; III етап (з 2014 р. по сьогоднішній день) – етап стабілізації процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Етап становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі України розпочався після Великої Вітчизняної війни. У 1958 році вийшов Закон СРСР «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР» у якому акцентувалася увага на тому, що «Комуністичне перетворення суспільства нерозривно пов'язане з вихованням нової людини, в якій повинні гармонійно поєднуватися духовне багатство, моральна чистота і фізична досконалість» [9], а подальший

розвиток і вдосконалення системи вищої освіти в країні повинно забезпечити «значне посилення комуністичного виховання молоді, активна участь всіх викладачів у вихованні студентства» [9].

У період з 1958 по 1990 роки питання щодо виховання студентства та форм управління виховною роботою у вищій школі було висвітлено у таких ключових нормативно-правових документах: Постанові ЦК КПРС, Радміну СРСР от 09.05.1963 р. № 533 «О мерах по дальнейшему развитию высшего и среднего специального образования, улучшению подготовки и использования специалистов», Постанові Радміну СРСР от 09.04.1964 р. № 285 «О дальнейшем улучшении высшего и среднего специального заочного и вечернего образования», Наказі Мінвузу СРСР от 31.03.1969 р. № 239 «Об утверждении типовых штатов административно-управленческого и обслуживающего персонала высших учебных заведений системы Министерства высшего и среднего специального образования СССР», Постанові ЦК КПРС, Радміну СРСР от 18.07.1972 р. № 535 «О мерах по дальнейшему совершенствованию высшего образования в стране» та ін. Слід підкреслити, що у вищезазначений період нормативно-правове забезпечення процесу управління вихованням студентів містило велику кількість законодавчих документів, у яких до найменших дрібниць було розписано структуру, дії, права та обов'язки кожного суб'єкта управління виховною роботою, особливості забезпечення умов організації управління виховною роботою у вищій школі та ін.

Встановлено, що до основних характеристик процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах УРСР у період з 1958 по 1990 роки належали: авторитарне та централізоване управління, заполітизованість студентського самоуправління, відсутність свободи думки студентства, ієрархічність структури управління вищим педагогічним навчальним закладом та ін. Але разом з тим, зазначимо, що у вищезазначений період в цілому нормативно-правові документи відображали те, що питання саме виховання студентської молоді було найбільш пріоритетним, а вся управлінська структура у вищому навчальному закладі повинна була працювати над тим щоб «виховувати у молоді прагнення бути корисною суспільству» [9]. На нашу думку, побудована у СРСР система управління виховною роботою була дієвою саме через те, що існувала у стабільних умовах, закритому освітньому просторі та майже не відчувала на собі зовнішнього впливу. Звісно з часом під впливом суспільних трансформацій ця система втратила право на існування.

Етап реформування процесу управління вихованням майбутніх вчителів у вищих навчальних закладах України розпочався з 1991 року, коли Україна стала незалежною державою. Результати аналізу наукової літератури дали можливість встановити причини реформування вищезазначеного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах України у 90-ті роки ХХ століття: формування української державності, утвердження української культури та мови, поява нової парадигми освіти, українізація навчально-виховного процесу у вищій школі, гуманізація, демократизація, інформатизація, децентралізація механізму управління вищими навчальними закладами та ін.

У 90-ті роки ХХ століття основні напрями реформування процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України були відображені у відповідних законодавчих та нормативно-правових документах: Конституції України (1996 р.), законах України «Про освіту» (1991 р.), «Про вищу освіту» (2002 р.), Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993 р.), Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті (2002 р.), Концепції національного виховання студентської молоді (2009 р.) та ін.

Згідно Закону України «Про освіту» № 1060-ХІІ від 23.05.1991 р. для управління вищими навчальними закладами створено систему державних органів управління та органів громадського самоврядування з метою «поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті» [1]. У статті 56 Закону України «Про освіту» акцентується увага на тому, що педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані «виховувати у дітей та молоді повагу до батьків, жінки, старших за віком, народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного і соціального устрою, дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища країни» [1]. Отже, здійснення педагогічними та науково-педагогічними працівниками виховної роботи у

навчальних закладах є основоположною та ключовою для всебічного розвитку молоді нашої країни.

Етап стабілізації процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України розпочався у зв'язку з ухваленням у 2014 році Закону України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. № 1556-VII. Цей період в розвитку теорії управління виховною роботою у вищих навчальних закладах України є ще не завершеним. Слід підкреслити, що оновлений закон про вищу освіту України у значній мірі розширив повноваження апарату управління вищого навчального закладу. Встановлено, що основною причиною розширення правового поля управлінської діяльності у вищій школі стала інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

У вищезазначеному Законі України «Про вищу освіту» йдеться про те, що «Діяльність вищого навчального закладу провадиться на принципах автономії та самоврядування» [10]. Підкреслимо, що розвиток автономії вищого навчального закладу полягає й у «відповідальності вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно організації внутрішнього управління» [10]. Тобто вищий навчальний заклад може здійснювати різноманітні трансформації внутрішнього управлінського апарату та обирати будь який вид управління для функціонування і розвитку навчального закладу загалом та управління виховною роботою зокрема.

У Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) йдеться про надання широких повноважень органам студентського самоврядування, в діяльність якого адміністрація вищого навчального закладу не має права втручатися. Представники студентського самоврядування беруть безпосередню участь в управлінні виховною роботою у вищому навчальному закладі, так як відповідно до українського законодавства мають право: «брати участь в управлінні вищим навчальним закладом; брати участь в обговоренні та вирішенні питань організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування; проводити організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи» [10]. Це свідчить про розвиток демократизації, децентралізації та гуманізації у виховному процесі вищої школи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз нормативно-правових документів та архівних матеріалів дав можливість визначити етапи розвитку процесу управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) та дійти висновку, що вищезазначений процес, починаючи з другої половини ХХ століття до нашого часу, поступово з централізованого, командно-адміністративного, авторитарного, ієрархічно структурованого, заполітизованого набув рис демократичного, гуманістичного, автономного, децентралізованого, студентоорієнтованого процесу управління вихованням студентської молоді у вищій школі. Встановлено, що державою створенні всі належні нормативно-правові умови для реалізації державної освітньої політики з приводу вищезазначеного питання. Проте реальний стан управління вищим педагогічним навчальним закладом дозволяє констатувати, що сучасний рівень управління виховною роботою у вищій школі не відповідає вимогам, що висувуються суспільством та про які йдеться в нормативно-правових та законодавчих документах. Так відбувається через те що, перед вищою освітою суспільство поставило нові цілі, але для їх досягнення представники апарату управління навчальним закладом не мають чіткого, поетапного плану. У зв'язку з виникненням вищезазначеного протиріччя вбачаємо перспективи подальших розвідок в розробці теоретичних основ управління виховною роботою у вищих педагогічних навчальних закладах України, що відповідали б новим трансформаціям у галузі освіти.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту» : Відомості Верховної Ради України від 23.05.1991 р. № 1060-XII [Електронний ресурс] / Нац. правовий інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
2. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать / Ю.П. Азаров. – М. : Просвещение, 2005. – 448 с.
3. Андрущенко В. Університетська освіта України : європейський вибір / В. Андрущенко // Освіта. – 2001. – № 40–41 (25 липня – 1 серпня). – с. 4–5.
4. Бабічев О.І. Система виховної роботи у вищому навчальному закладі / О.І. Бабічев, А.В. Ржевська. – Луганськ, 2000. – с. 10–18.

5. Калініченко А.І. Педагогічні умови організації самовиховання студентської молоді : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А.І. Калініченко. – Тернопіль, 2002. – 16 с.
6. Кірик Т. Актуальність завдання формування особистості студента в умовах європейських надій України / Т. Кірик // Вища освіта України. – 2014. – № 5. – с. 101–108.
7. Похресник А. Освітньо-філософський аналіз особливостей сучасного стану і тенденцій зміни сфери навчання і виховання / А. Похресник // Вища освіта України. – 2013. – № 1. – с. 69–74.
8. Ржевська А.В. Виховання громадянськості у студентів вищих навчальних закладів / А.В. Ржевська // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді) : Збірник наук. праць. – Київ, 2001. – Кн. I – с. 94–100.
9. Закон СССР «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР» : пост. Верховного Совета СССР от 24.12.1958 г. [Электронный ресурс] / Библиотека нормативно-правовых актов СССР. – Режим доступа: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm.
10. Закон України «Про вищу освіту» : Відомості Верховної Ради України від 1.07.2014 г. № 1556-VII [Електронний ресурс] / Нац. правовий інтернет-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.

References

1. *The Law of Ukraine «On Education»*. (1991). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (in Ukr.).
2. Azarov, Iu.P. (2005). *The Art of Upbringing*. Moscow : Education (in Ukr.).
3. Andrushchenko, V. (2011). University Education in Ukraine. *Education, 40–41, 4–5* (in Ukr.).
4. Babichev, O.I., & Rzhavska, A.V. (2000). *The System of Upbringing Work in Higher Educational Institution*. Luhansk (in Ukr.).
5. Kalinichenko, A.I. (2002). *The Pedagogical Conditions of Self-organization of Students*. Ternopol (in Ukr.).
6. Kiryk, T. (2014). The Urgency of the Task of Forming the Personality Students in the Conditions of Ukraine European Hopes. *Higher Education Ukraine, 5, 101–108* (in Ukr.).
7. Pokhresnyk, A. (2013). Educational and Philosophical Analysis of the Characteristics of the Current State and Trends in the Areas of Training and Upbringing. *Higher Education Ukraine, 1, 69–74* (in Ukr.).
8. Rzhavska, A.V. (2001). Upbringing for Citizenship in Students of Higher Educational Institution. *Theoretical and Methodological Problems of Education of Children and Youth, 1, 94–100* (in Ukr.).
9. *The Law of the USSR «On Strengthening the School's Connection With Life and on the Further Development of the System of Public Education in the USSR»*. (1958). Retrieved from http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm (in Rus.).
10. *The Law of Ukraine «On Higher Education»*. (2014). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> (in Ukr.).

DUDKO Yaroslava,

Ph.D, Senior Lecturer of Pedagogy and Pedagogical Skills Department,
Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University at Melitopol
e-mail: jaroslava.zav@gmail.com

NORMATIVE-AND-LEGAL PROVIDING OF THE PROCESS OF UPBRINGING WORK MANAGEMENT IN HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF UKRAINE (THE SECOND HALF OF THE 20TH – BEGINNING OF THE 21ST CENTURY)

Abstract. *At the present stage of development of Ukrainian society upbringing of students and the formation of new principles of upbringing work in higher pedagogical educational institutions is an actual problem that requires urgent attention. In historical and pedagogical science there is not complex and systematic research of the management of upbringing work in higher pedagogical educational institutions of Ukraine.*

The purpose of article is to explore the genesis of normative-legal providing of the management of upbringing work in higher pedagogical educational institutions of Ukraine (the second half of XX – beginning of XXI century).

Analysis of normative-legal documents and archival materials made it possible to define the stages of development of the management of upbringing work in higher pedagogical educational institutions of Ukraine (the second half of XX – beginning of XXI century): I stage (1958-1990) – the stage of formation of the management of upbringing work in high school in Ukraine; II stage (1991-2013) – the stage of reforming of the management of future teacher's upbringing in higher educational institutions of Ukraine; III stage (from 2014 to present) – the stage of stabilization of the management of upbringing work in higher pedagogical educational institutions of Ukraine.

Nowadays all necessary normative-legal conditions for the implementation of the national education policy were created by state. However, the real condition of the management of higher pedagogical educational institutions reveals that the current level of the management of upbringing work in high school

does not meet the requirements imposed by society. This happens because society has set new goals to higher education, but for achieving them representatives of the university management have no a clear, phased plan.

The development of theoretical bases of the management of upbringing work in higher pedagogical educational institutions of Ukraine, which would meet the new transformation in education, are prospects for further research.

Key words: *upbringing; upbringing work; higher pedagogical educational institution; genesis; process; student, management.*

*Одержано редакцією 12.04.2017
Прийнято до публікації 16.04.2017*